

N:o 12.

Ank. till Riksd. kansli den 20 april 1904, kl. 1 e. m.

*Första Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 6
i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl.
Maj:t angående skydd för vårt lands natur och natur-
minnesmärken.*

I anledning af en inom Andra Kammaren af herr *K. Starbäck* väckt motion, n:o 194, har Andra Kammaren på hemställen af sitt första tillfälliga utskott för sin del beslutat, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla »det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning angående de åtgärder, som böra vidtagas för att bereda skydd åt vårt lands natur och naturminnesmärken».

Sedan beslutet delgifvits Första Kammarerna, har denna hänvisat ärendet till sitt tillfälliga utskott n:o 2.

Andra Kammarernas utskotts i detta ärende afgifna utlåtande är af följande lydelse:

»Till utskottet har hänvisats en motion, n:o 194, af herr *K. Starbäck*, hvare motionären föreslår, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning af hvilka skyddsåtgärder böra vidtagas för vårt lands natur och naturminnesmärken».

I motionens syfte har herr *De Geer* instämt, hvarjämte herrar professorer *A. G. Nathorst*, *V. Wittrock*, *Hj. Théel*, *G. Holm*, *Y. Sjöstedt*, *G. Lagerheim*, kungl. vetenskapsakademiens sekreterare *Chr. Aurivillius*, lektor *C. Lindman* och docenten *G. Andersson* i en motionen vidfogad bilaga tillkännagifvit, att de till alla delar instämman i motionens syfte

samt anse »det vara i hög grad maktpåliggande, att sagda utredning snarast möjligt åvägbringas».

Till stöd för sin hemställan anför motionären följande:

I ett litet häfte »Forstbotanisches Merkbuch, Nachweis der beachtenswerthen und zu schützenden urwüchsigem Sträucher, Bäume und Bestände im Königreich Preussen» yttrar författaren, den framstående museiföreståndaren och botanisten professor H. Conwentz i företalet följande:

»Alltmera förändras naturens utseende i vårt fädernesland, liksom i andra länder, på grund af kulturens framsteg. Den mark, som genom naturkrafternas inverkan under tidernas lopp fått en bestämd gestalt, blir af människohand förvandlad, ofta äfven förstörd. De ursprungliga växt- och djursamhällena förstöras eller beröfvas sina lifsvillkor, och artificiella kulturprodukter träda i stället. Skall icke vårt folk gå fullständigt förlustigt den lefvande åskådningen af naturens utvecklings-skeden, så är det på tiden att uppsöka, lära känna och så vidt möjligt skydda de kvarblifna framstående vittnesbörden från det förgångna och de anmärkningsvärda bildningarna från nutiden.

Staten har alltid bland sina viktigaste uppgifter ansett den att jämte vården af de åt den anförtrodda materiella intressena äfven ägna sina omsorger åt de ideella. Redan sedan länge har den med framgång eftersträfvat att vårda och uppehålla minnesmärkena af flydda tiders konst och kultur; nu bör äfven samtidens vidgade intresse på samma sätt vända sig mot naturens minnesmärken. Inom några områden af den lefvande naturen, såsom fiskets och jaktens, verkar redan delvis ett lagligt skydd; men det är nödvändigt, att detta utsträcker öfver vidare gränser.»

Hvad den varmhjärtade förkämpen för »skydd för natur och naturminnesmärken» här yttrat om Tyskland, kan utan tvekan anses äga sin giltighet äfven för Sverige. Om också till följd af hårdt klimat, karg jordmån och andra ogynnsamma förhållanden hvarken markens odling eller industriens utveckling i samma grad som i en del andra länder gjort sådana framsteg, att de ursprungliga berg- och växtformationerna fullständigt förändrats, så är det å andra sidan visst, att vi i själfva verket endast i de aflägsnaste trakter kunna tala om en natur, som i vidsträcktare mån undgått människans inverkan. Mindre, jämförelsevis oberörda områden torde finnas här och där i landet, och enskilda partier eller enstaka föremål af särskildt naturvetenskapligt värde skola sannolikt visa sig betydligt mindre sällsynta, om uppmärksamheten riktas åt detta håll och allmänhetens intresse väckes.

I utlandet har man på många ställen insett den ofantliga betydelsen, vården om naturen äger, huru bibehållandet af större sträckor i ursprungligt skick, d. v. s. utan att människan störande får inverka, eller ock skyddandet af märkliga klippformationer, erratiska block, egenomliga jordlager, sällsynta djur- och växtarter, ja, enstaka naturföremål kan blifva af omätligt värde vid studiet af naturens utveckling.

I Nordamerikas Förenta Stater ha således vidsträckta områden — det största, Yellowstonepark, med en areal större än Upplands — fullständigt fridlysts; intet får inom dessa rubbas eller därifrån borttagas af stenar, djur eller växter. — I Österrike har, tack vare en enskild donation, en urskogsartad park uppe i Böhmerwald bevarats åt sin egen utveckling och framtida forskning. — Den botaniska föreningen i Landshut i Bayern har inköpt ett stycke hed; staden Aussig i Böhmen, som äger en geologiskt intressant basaltklippa, har afbrutit all stembrytning därstädes; i Nürnberg har utgifvits en förordning, enligt hvilken den i stadens vattendrag förekommande sällsynta näckrosen *Nymphaea semiaperta* icke får plockas. Många andra exempel att förtiga.

I Preussen finna vi en mera systematiskt ordnad verksamhet för att iakttaga sådana naturminnesmärken, som böra skyddas, och på initiativ af ministern för »Landwirthschaft, Domänen und Forsten» har en skrifvelse kommit till stånd, innehållande följande hufvudsynpunkter: anmärkningsvärda vilda buskar, träd och skogsbestånd böra af skogstjänstemännen särskildt antecknas och inläggas på kartor; för hvarje provins kommer sedermera att utgifvas »Merkbücher», som i ord och bild lämna en kortfattad öfversikt öfver det insamlade materialet; ett lämpligt skydd bör beredas dessa »Naturdenkmäler»; för enstaka träd jämte dessas omedelbara omgifning kunna af revirförvaltaren omedelbart skyddsåtgärder vidtagas, hvaremot frågan om behandlingssättet af hela bestånd hänskjutes till vederbörande styrelse.

Enligt välvilligt meddelande af professor E. Warming i Köpenhamn är i Danmark »desværre ikke endnu gjort noget ved Lov, undtagen at jagtbare Dyr ikke maa dræbes, uden til visse, i Loven nøje fastsatte Tider». På privat väg är dock åtskilligt uträttadt. »Indenfor Zoologien maa jeg først nævne Viceinspektør ved Zoolog. Museum, H. Vinge, som gör og har gjort særdeles meget for Fredning af Fugle især. Paa sin Ejendom, der dog ikke er stor, har han sørget for et Fristed, og ved Dispositioner, jeg ikke nærmere kan omtale, har han sørget for Udvidelse af sine Bestræbelser i Fremtiden. Der er Andre, som arbejde paa samme Vis.

Indenfor Botanikken maa først nævnes, at nu afdöde Brygger Th.

Schiötz har faaet fredet og indhegnet samt overdraget til Botanisk Forening det fremtidige Værn om to af vore sjældneste Planter: *Cypripedium Calceolus*, syd for Aalborg, og *Arctostaphylos alpina*, syd for Ringkøbing. Universitetet freder om *Ophrys myodes*, der vokser i en Universitetet tilhørende Skov ved Ringsted, for saa vidt som Ingen maa samle den eller botanisere der uden Adgangskort fra Direktøren for Botanisk Have.»

Professor Warming har lyckats åstadkomma följande: »1) Staten har indköbt et Hedearal, stort c. 3,200 Tdr Land i Vestjylland; det maa ikke kultiveres, ikke benyttes til Jagt, til Græsning eller paa nogen anden Vis. 2) Klitvæsenet har udlagt et Lynghedearal af c. 80 Tdr Land vest for Varde (Vrögum), der paa lignende Maade fredes. 3) Forstvæsenet har (foreløbig) indvilget i at lade en Hedestrækning paa Kronheden ved Lemvig, c. 800 Tdr Land, ligge urört hen.»

Vidare: »4) Raabjerg Mile, en enorm vegetationslös Klit syd for Skagen, har Klitvæsenet köbt; den skal henligge urört. 5) Fosdalen i Nordjylland er ogsaa bleven Statsejendom, saa vidt jeg ved med den Bestemmelse, at den skal bevares for sin ejendommelige Naturs Skyld.»

I Norge har man börjat arbeta för att en skogssträckning i närheten af Kristiania skulle fridlysas; och dessutom är man betänkt på att förhindra utplundringen af en del sällsynta Dovreväxter, därigenom att, då staten äger en del »Fjældstuer» jämte angränsande fjälltrakter och därstädes inga andra människoboningar finnas, så förbjudas arrendatorerna (»Leierne») af dessa att gifva kost och logis åt växtsamlare, som icke kunna framvisa ett tillståndsbevis att samla växter på statens egenom, undertecknad af professorn i botanik i Kristiania.

I Finland höll 1891 professor R. Hult i geografiska föreningen ett föredrag angående inrättandet af en »nationalpark», och beslöt förföreningen »att uppmana sin förstärkta bestyrelse att ingå till regeringen med en utförligt motiverad hemställan om en nationalparks inrättande». Till några åtgärder från regeringens sida torde denna hemställan — om den ens sattes i verket — ej hafva ledt.

Hvad vårt eget land beträffar, har — liksom måhända i de öfriga nordiska länderna — denna fråga först erhållit mera aktuellt intresse genom en uppsats af professor A. E. Nordenskiöld (omtryckt i skogs-vårdsföreningens tidskrift 1903), däri han för snart 24 år sedan framstälde ett förslag om inrättandet af riksparker i de nordiska länderna. I ett föredrag för åtskilliga år sedan föreslog den från sydpolarormådet nyligen hemkomne forskaren, docent J. G. Andersson, att Gottska Sandön skulle fridlysas, och lotsverket, som äger denna ö, lär på senaste tiden

ha vidtagit en del åtgärder för att skydda därvarande naturminnesmärken. Detta enligt uppgift af docent R. Sernander (Verdandis populärvetenskapliga tidningsartiklar, 108, dec. 1903), som härom yttrar: »Togo man de gjorda stegen fullt ut, framförallt genom att för all framtid afstå från den lilla vinst, som utfås genom försäljning af talltimmer ur öns skogar, af hvilka några tusen tunnland ännu torde få anses som verklig urskog, skulle man af Gottska Sandön få en nationalpark af oskattbart värde.» — Vattenfallskommittén har i sitt betänkande i förbigående framhållit, att åtminstone i någon trakt en präktig fors eller ett ståtligt vattenfall med dess närmaste omgifning borde förskonas från hvarje industriell anläggning och bevaras i sin ursprungliga skönhet.

Slutligen höll den 22 januari i år professor H. Conwents i sällskapet för antropologi och geografi ett föredrag om »faror, som hota det naturliga landskapet jämte dess växt- och djurvärld, särskildt i Sverige, samt förslag till landskapets skydd». Föredragaren framhöll, att skyddet kan främjas på trenne vägar: genom frivillig medverkan, genom samhällenas och genom statens ingripande. Detta senare kan ske dels därigenom, att större och mindre delar af statens domäner fridlysas, men ännu viktigare är, »att alla grenar af statsförvaltningen göras förtrogna med vården af de i naturen förekommande egendomligheterna och betydelsen af deras vidmakthållande. Tjänstemännen måste anmodas att under sina resor iakttaga och göra anmälan om de fall, där man gjort intrång på naturskönheten. Särskildt borde domänstyrelsen och skogsförvaltningen förstärka sina tjänstemän att upprätta inventarier öfver naturminnesmärken inom deras olika revir samt att på ort och ställe sörja för deras skydd. Dessutom borde dessa minnesmärken införas på skogskartorna. Statens geologer borde anmodas att inom sina arbetsområden särskildt rikta uppmärksamheten på naturmärkvärdigheterna i allmänhet och ingifva förslag till reservering af mindre områden».

Af de synpunkter, som tala för ett verksamt skydd för natur och naturminnesmärken, synas de rent vetenskapliga ligga i så öppen dag, att de ej torde vidare behöfva framhållas. Detsamma gäller ock de estetiska. Om det också är en djärf framtidsbild, är det i alla fall icke alldeles otänkbart, att t. ex. inloppet till Stockholm, såsom redan delvis skett, i stället för omväxlande och hänförande naturscenerier komme att förete anblicken af en annonsutställning i stort på hvad alla världens firmor kunna ha att utbjuda, om ej reklammakeriets vilda framfart stäfjas. Men naturens bibehållande i ursprungligt skick kan äfven få en utom-

ordentligt stor praktisk betydelse för vårt skogsväsende. Jag kan ej bättre belysa detta än genom anförandet ur professor R. Hults ofvan nämnda föredrag af följande passus om nationalparker: »För det fjärde gifver parken det yppersta och snart nog det enda tillfälle att studera den vilda vegetationen, det vill säga växternas lagbundna grupperingar till samhällen eller formationer, sådana de framgå opåverkade af människan och husdjuren. Växtformationernas sammansättning, deras utveckling och denna utvecklings slutresultat på olika slags ståndorter, allt detta kommer där att framstå enklare och klarare än i andra trakter, där yxan, spaden och plojen, elden, gödseln och mulen öfverallt störande ingripa. För det femte kommer parken att utvisa, huru den vilda vegetationen i ostördt arbete inverkar på jordmånen, på jordens fuktighetsgrad, jordvattnets cirkulation, bildningen af mylla och uppluckringen af alfven, samt på bergytans söndergrusning. Särskildt de frågor, som beröras under punkterna fyra och fem, hafva ett högt värde för forstvetenskapen. I våra millioner tunnland kronoskog skall man aldrig kunna införa en intensiv skogshushållning efter utlandets mönster. De måste städse väsentligen blifva öfverlämnade åt naturens fria omvårdnad, och forststatens ingripande måste mer eller mindre inskränka sig till vakthållning mot eldfara och tjufnad, till rationell afverkning, samt en mera tillfällig handräckning åt naturen i form af torrläggning, rensning, sådd och åtgärder mot parasitiska farsoter. Det gäller därför här mer än i de stora kulturländerna att förstå arten af naturens fria arbete, så att man icke ingriper i en gagnlös eller rent af skadlig riktning. Erfarenheterna från utlandet gälla ej med nödvändighet för vår jordmån och vårt klimat. Känna vi verkligen exakt skogens mullbildande förmåga hos oss? Känna vi förmultningens hastighet och slutresultat? Känna vi den naturliga cirkulationen i våra skogars sammansättning, så att vi skulle kunna uppgifva, inom huru många år ett trädslag förmår undantränga ett annat på olika ståndorter? Alla dessa frågor måste blifva besvarade på ett otillfredsställande sätt, så länge vi äro hänvisade till att hämta vår erfarenhet från skogar, som afverkas, gallras, betas och härjas af elden. Mig synes, att en fridlyst nationalpark vore en för oss viktigare försöksstation än den bäst försedda modellpark för utländska trädslag.

Genom förevarande motion har en till innebörden alldeles ny fråga blifvit bragt inför Riksdagen. Visserligen hafva tid efter annan bestämmelser angående jakt, fiske och vården af statens och enskildes

skogar o. s. v. af Riksdagen blifvit utfärdade, men detta har dock skett företrädesvis i ekonomiskt syfte. Hvad motionären här afser, kan måhända närmast jämföras med hvad af regering och Riksdag blifvit åtgjordt för skyddandet af fornlämningar och historiska minnesmärken, dock med den skillnad, att lagstiftningen därvid af enbart kulturhistoriskt intresse kommit till stånd, då däremot i här omförmälda fråga äfven de naturalhistoriska och estetiska intressena spela in, så till vida nämligen som motionen åsyftar att förebygga, det en mängd djur- och växtarter samt ögat tilltalande ställen, hvilka äro mer eller mindre kännetecknande för vårt land, genom markens uppodling eller vandalisering gå sin förstörelse till mötes.

Utskottet, som finner motionärens syfte högst beaktansvärdt, anser också i likhet med denne, att det för vårt land torde vara hög tid att följa exemplet af en del främmande länder, såsom Tyskland och Amerikas Förenade Stater med flera, hvilka med stor omtanke söka bevara enstaka minnesmärken af ursprunglig natur midt inne i odlade bygder (se bilaga I). I kampen mellan natur och kultur dukar den förra lätt under, såvida ej målsmännen för mera ideella riktningar ingripa; och helt säkert skulle kommande släktens tacksamhet mot oss icke bli mindre, om dessa, då de hämta afkastningen af de fält vi odlat, också blefve satta i tillfälle att här och där se ett konstlöst »Skansen», hvilket vi af pietet för deras och vårt fäderneslands ursprungliga natur velat undandraga yxa och plog.

Utskottet håller vidare före, att då regering och Riksdag genom frikostiga anslag bidraga till utrustandet af vetenskapliga expeditioner, hvilka ha till uppgift att utforska aflägsna länder och öka vårt lands vetenskapliga samlingar med för dessa länder utmärkande naturalster, det också är följdriktigt, att vi omsider söka från undergång rädda något af hvad ännu står att rädda af det för vårt lands ursprungliga natur säregna och tilltalande.

Det lär nämligen icke kunna förnekas, att genom markens fortskridande uppodling, om hvilken ju annars icke kan vara annat än godt att säga, en mängd af för vårt land utmärkande naturegendomligheter hålla på att försvinna. Skogsdungar och löfängar, hvilka för knappast mer än en mansålder sedan voro en prydnad för våra bygder, blifva för hvarje år allt sällsyntare och synas gå sin fullständiga undergång till mötes.

På detta sätt dör den ena efter den andra af för vårt land egenomliga växt- och djurarter ut, och naturen vanställes eller beröfvas sin bästa prydnad.

Till förverkligande af förevarande syfte vill utskottet ej tillråda något, som skulle innebära ett ingripande i den enskildes rätt att med sin egendom förfara, som honom bäst synes, utöfver hvad nu gällande lag därom innehåller; men då staten på de mest skilda ställen i vårt land äger större eller mindre besittningar, kunde, menar utskottet, här och där någon plats, där sällsynta djur eller växter trifvas, något egendomligt skogsbestånd, något vattenfall, någon säregen geologisk bildning och så vidare fridlysas för åverkan. Här kunde naturen förunnas lefva sitt ursprungliga lif, och hit kunde vetenskapsmannen eller turisterna, hvar och en för sina syften, valfärda.

Beträffande lämpliga ställen för inrättandet af dylika »nationalparker», af hvilka ställen staten redan nu är ägare eller som densamma utan allt för stora kostnader kunde förskaffa sig äganderätt till, hänvisar utskottet till i detta ämne förefintlig litteratur (se bilagorna I och II).

Utän att mera ingående vilja inlåta sig på denna frågas tekniska eller ekonomiska sida, håller utskottet dock före, att ärendet är af den vikt, att en utredning, så fort sig göra låter, må blifva verkställd, och då Kungl. Maj:t i institutioner, sådana som vetenskapsakademien, jordbruksdepartementet och därunder lydande verk, har lämpliga krafter till sitt förfogande, torde en slik utredning icke behöfva draga så synnerligen stora kostnader.»

Första Kammarens utskott finner i likhet med Andra Kammarens syftet med föreliggande motion högst beaktansvärdt, äfvensom att det för vårt land torde vara tid att följa exemplet af en del främmande länder, hvilka söka bevara minnesmärken af så vidt det låter sig göra ursprunglig natur. Ett ytterligare stöd för denna uppfattning har utskottet funnit i ett på utskottets begäran af professorn vid kungl. vetenskapsakademien Hjalmar Sjögren afgifvet utlåtande i frågan, hvilket finnes bifogadt detta betänkande.

Erfarenheten ger nämligen vid handen, att naturen, äfven utan kulturens ingripande, ständigt undergår förändringar, om ock mindre märkbara, men också att förändringarna, särskildt beträffande växter och djur, i allmänhet försiggå i andra riktningar och mindre hastigt där naturen rundt om får vara ostörd än där kulturen flyttats nära. Sålunda röna exempelvis växterna inflytande såväl af den strid som de måste utkämpa med för platsen nya växter, hvilka inflytta med kulturen, som ock af andra förhållanden, hvilka följa denna senare i spåren. Beröfvar man sig, genom att låta kulturen bortsopa allt ursprungligt, tillfällen till iakttagelser angående dessa af naturen själf ledda

förändringar, så har man också beröfvat sig ett material för inhämtande af kunskaper, hvilket i väsentlig grad skulle kunna gagna ej blott vetenskapen utan äfven rent ekonomiska intressen.

Detta oakadt anser utskottet, att frågans betydelse ännu ej ådagalagts vara af den beskaffenheten, att den omedelbart bör föranleda staten till vare sig direkta utgifter för inköp och skydd af i enskildes ägo befintlig natur och naturminnesmärken af sådant slag som motionen afser, eller att genom lagstiftning för ändamålet ingripa i den enskildes fria dispositionsrätt af sin egendom, detta så mycket mindre, som så stor del af vårt land ännu är oberörd af kulturens störande inverkan. Man kan visserligen säga, att detta icke är förhållandet i södra delarna af landet, men så torde också de af motionären omnämnda skogsparkerna och löfängarna, i stället för utsprunglig natur snarare vara att betrakta som rester af en aflägsen kulturens inflytande på den ursprungliga naturen.

Under sådana förhållanden synes det utskottet som om på frågans nuvarande ståndpunkt ej någon annan åtgärd bör vidtagas än att, där Kungl. Maj:t pröfvar sådant lämpligt, märkligare natur och naturminnesmärken å statsdomänerna bibehållas i det skick, som bäst anses tjäna det afsedda ändamålet, och detta så mycket heldre, som en dylik åtgärd bör kunna vidtagas utan afsevärda uppoffringar. Då emellertid en fullständig utredning från kompetent håll möjligen kan visa, att frågan har större räckvidd, än utskottet nu vågar tillmäta densamma, och följaktligen är värd större uppoffringar eller möjligen utan sådana kan i vidsträcktare mån tillgodoses, hemställer utskottet,

att Första Kammaran måtte biträda Andra Kammarens i ämnet fattade beslut.

Stockholm den 19 april 1904.

På utskottets vägnar:

CH. E. von OELREICH.

Bilaga.

Om naturparker och naturminnesmärken.

Tanken att i sitt ursprungliga skick bevara det naturliga växt- och djurlifvet samt landskapets konfiguration och utseende realiserades först af amerikanarne, i det att Förenta Staternas Congress genom ett beslut af 1871 bestämde ett område i Klippbergen, hvilket skulle fridlysas för åverkan och reserveras »för all framtid såsom en offentlig park eller förströelseplats för folkets nytta och bildning». Benämningen »park» kan efter våra begrepp vara vilseledande, enär området utgör nära 15,000 kvadratkilometer (= 150 svenska kvadratmil) eller betydligt större areal än flera af våra svenska län. Det innesluter inom sig områden af mycket olika natur, snötäckta bergskedjor och skogsklädda dalar, och är genomskuret af större och mindre vattendrag med vattenfall och omfattar dessutom flera sjöar. Området, hvilket i geologiskt afsende är bildadt af vulkaniska bergarter, har sin största märkvärdighet i de till bortåt 3,000 uppgående varma källorna, af hvilka 70 äro springkällor. Staten har på det sätt förverkligat afsikten att göra området till en offentlig park, att den anlagt hotell och vägar och föranstaltadt om regelbunden trafik på dessa, genom ett kombineradt system af omnibuslinjer och ångbåtar, och under sommarmånaderna besökes nationalparken — eller naturparken såsom sådana områden lämpligen benämnas — af hundratusentals människor af alla samhällsklasser. Stränga ordningsregler härska inom området; det är förbjudet att fälla träd eller buskar och all jagt är aflyst; dock var åtminstone för några år sedan metning tillåten. Likaledes är det strängeligen förbjudet, att förgripa sig på de varma källorna eller de egendomliga bildningar, som afsatt sig kring desamma. Parken står under inrikesministeriets förvaltning, som också genom Förenta Staternas geologiska undersökning låtit utföra en ingående naturhistorisk utforskning af området, publiceerade i vetenskapliga afhandlingar af högt vetenskapligt värde. — Sedermera hafva äfven andra naturparker inrättats i Förenta Staterna, bland

hvilka Yosemite-dalen i Californien, som hyser några hundra exemplar af världens största trädslag, är den intressantaste.

Exemplet från Amerika har sedan vunnit efterföljd i Europa om också i afsevärdt mindre skala. Att icke några sådana naturparker, som på andra sidan Atlanten här kunnat inrättas, är gifvet, beroende dels på, att jordvärdet här är vida större, dels ock hufvudsakligast därpå att i de gamla europeiska kulturländerna icke något område befinner sig i det jungfruliga tillstånd och så oberördt af kulturen, att det numera skulle lämpa sig för att åt framtiden gifva en åskådlig bild af landets ursprungliga natur. Det torde vara alldeles säkert, att någon naturpark, icke ens af blygsamma dimensioner, kan åstadkommas inom t. ex. England, Frankrike eller de öfriga medelhafsländerna. Redan för århundraden sedan har i dessa länder odlingen tagit i anspråk alla för kulturen användbara områden och satt sin prägel äfven på de öfriga. I Österrike har inom Böhmerwald åstadkommits en naturpark på enskildt initiativ af furst Schwartzenberg, som därigenom velat bevara urskogen inom detta område åt dess naturliga utveckling, men områdets jämförelsevis obetydliga areal af endast 1,800 hektar gör att detta ändamål knappast fullkomligt kan ernås.

Om man i de flesta europeiska kulturländer måst afstå från att realisera tanken på verkliga naturparker, enär tidpunkten därför länge sedan är förliden, så har däremot ett lifligt intresse vaknat för skyddandet af s. k. naturminnesmärken, och i många länder äro åtgärder vidtagna därför. Under benämningen naturminnesmärken förstår man enstaka kvarlämnade rester af en orts ursprungliga natur, detsamma må tillhöra dess geologi, dess flora eller fauna. Sålunda har man bland naturminnesmärken, som förtjänat skydd, fäst sig vid anmärkningsvärda bergformationer, berghällar med glacierréfflor eller andra märken från istiden, sällsynta växtbestånd utgörande rester från en försvinnande flora, enstaka träd utmärkta för sin storlek och rika utveckling o. s. v. Äfven äro här och där i Tyskland och Danmark dels genom vederbörande regeringars ingripande, dels också på enskildt initiativ mindre arealer af olika slags mark fredade.

Öfvergå vi till tillämpningen inom vårt eget land af de högeligen beaktansvärda tankar, som tagit sig uttryck i det allt mer och mer erkända intresset för beredande af skydd åt naturen, så sönderfaller frågan här också i skydd åt enstaka naturminnesmärken eller mindre områden och i upprättandet af verkliga naturparker. Inom södra och mellersta delarne af Sverige torde numera förhållandet vara detsamma som i de ofvan berörda kulturländerna, att någon fullt ursprunglig natur

numera icke existerar. Däremot finnes ett stort antal synnerligen värdefulla och intressanta naturminnesmärken som tariffva skydd för att icke förfaras. D:r Rutger Sernander har redan framhållit ett antal sådana t. ex. på Stora och Lilla Karlsön vid Gottland, med deras grottor och geologiska klippbildningar, deras rika fågellif, deras sällsynta växtarter; Gottska Sandön i Östersjön med dess dyner och flygsandsfält och dess tall-urskog; flera s. k. löfångar i mellersta Sverige o. s. v. Skulle något område i denna del af landet förtjäna att afsöndras till en natur-park så vore det Halle- och Hunneberg. Med sina höga delvis lodräta klippväggar af eruptiva bergarter, sina barrskogar, myrar och ljunghedar och sin talrika elgstam erbjuder detta område, som dessutom har en utpräglad naturlig begränsning, ett stycke natur af sådan karaktäristisk beskaffenhet, att något motsvarande knappast anträffas inom de kultiverade delarne af Europa.

Inom Norrland och Lappland finnas icke blott talrika intressanta naturminnesmärken, som förtjäna skydd, t. ex. de bekanta jättegrytorna vid Ragunda, utan där skulle äfven ett område kunna utväljas för bildandet af en verklig natur-park, och kan man taga för gifvet, att ett lämpligt sådant skulle kunna finnas inom statens domäner. För att fylla sitt ändamål borde det tagas så vidsträckt, att det innefattade äfven ett fjällparti som höjde sig öfver skogsgränsen, så att icke blott skogsregionens utan äfven björk- och fjällregionens naturförhållanden blefve representerade. Ett område mindre än 5 à 10 svenska kvadratmil, skulle knappast kunna fylla dessa vilkor. Såsom redan af andra framhållits, skulle de direkta kostnaderna härför nästan inskränka sig till bevakningen.

Värden af naturminnesmärken är en uppgift, som äfven delvis kan falla inom kommuners och landstings verksamhetsområde; men statsmakterna böra icke helt undandraga sig att egna denna fråga nödig uppmärksamhet, särskildt då staten i sin domänsförvaltning äger de organ, som äro närmast skickade att handhafva denna uppgift. Ett direkt föredöme i detta afseende har lämnats af Preussen, där genom ministeriet för »Landwirthschaft, Domänen und Forsten», ett visst skydd är beredt åt ett stort antal naturminnesmärken. Och upprättandet af natur- eller s. k. nationalparker kan endast åstadkommas genom statsmakternas ingripande.

Stockholm den 15 april 1904.

Hj. Sjögren.